

A gyakorlati képzés és dilemmái 25 év távlatában

Kocsis Erzsébet

ny. főiskolai docens, PTE KPVK (volt IGYK), az Iskolaszövetség elnöke

Legyen az első gondolat a köszöntés. Az Iskolaszövetség nevében gratulálok a szegedi képzés 25. születésnapjához, és kívánom, hogy az intézmény, a képzés az eddigi úton haladva, a szakmai értékeket szem előtt tartva, az elismerésre méltó kapcsolatait (különösen a terepekkel kiépített igen hatékony együttműködését) használva a következő 25 évben is biztos alapokon állva készítse fel hallgatóit a szociális munkára.

A 25 év több tekintetben is mérföldkő. 1990-ben Sopronban raktuk le a szociálismunkás-képzés alapjait, amikor a már képző és a képzést indítani szándékozó iskolák képviselői közel egy héten át elmélkedtek és egyeztettek a közös alapokról, a képzési és kimeneti követelményekről (bár akkor még nem így hívtuk). Jó volt részese lenni ennek a szakma- és iskolateremtő munkának, és olyan nagyformátumú emberekkel együtt dolgozni, mint Ferge Zsuzsa, vagy a szegedi képzés alapítója, Szél Éva. A közös munka eredményezte, hogy ezt követően több éven át találkoztak a különböző tantárgycsoportok (legtovább a szociális munka tárgyak) oktatói, hogy kidolgozzák a szakmai minimumokat, és módszertani kérdésekben tapasztalatot cseréljenek. Különösen a gyakorlati képzés kapott nagy hangsúlyt, hiszen terephelyekkel akkoriban még nem rendelkezünk (jóval színtelenebb volt a paletta, mint most), a szakmában dolgozókkal közösen kellett kidolgozni annak alapjait.

A terepgyakorlatok rendszere általában, bár képzőhelyenként eltérő hangsúlyokkal, három szakaszra bontható, az alapozó szakaszban kerül sor az intézménylátogatásra, monitorozásra, a laikus illetve önkéntes gyakorlatokra; az integráló szakaszban a kisgyakorlatokra, intézményi gyakorlatokra, a csoportmunkákra, a projekt munkákra, a közösségi gyakorlatokra; az intenzív szakaszban pedig a féléves összefüggő gyakorlatra.

Mit vártunk kezdetekben a terepgyakorlattól?

Olyan szakmai tudás közvetítését, amely elméleti és gyakorlati szinten ad ismeretet a szociális munka végzéséhez; olyan elméleti és gyakorlati tudás közvetítését, amely a többi tantárgycsoportban tanultakkal integrálódva képessé teszi a hallgatókat a különböző társadalmi szituációk és azok kiváltó okainak megértésére; olyan készségek és képességek kifejlesztését, amelyek révén a hallgató alkalmassá válik a saját tapasztalatainak és általában a szociális munka folyamatának intellektuális elemzésére, illetve amellyel alkalmassá válik interperszonális kapcsolatok gyakorlására, az erőforrások felkutatására és használására; olyan értékek elsajátítását, amelyekből a szociális munka etikai kódexe is felépül és nem utolsó sorban olyan személyiségjegyek megerősítését, amelyek a szociális munka sikeres és hatékony végzése érdekében elengedhetetlenek. 25 év távlatában is azt kell mondanom, ezek kiállták az idő próbáját.

Különösen akkor van realitásra a fenti elvárások teljesülésének, ha a képző intézmény és a terephelyek között jó, élő, napi kapcsolat van, ha mindkét partner komolyan veszi, hogy az elméleti és gyakorlati képzés egymást kiegészíti, hogy a tereptanároknak legalább akkora a felelőssége és a szerepe a hallgatók megfelelő felkészítésében, mint az elméleti tárgyakat oktatóknak. Ennek egyik módja lehet pl. a tereptanári fórumok rendszeres működtetése, a tereptanárok intenzív bevonása már a tervező munkába is – ezt a szegedi képzés (tudomás szerint) nagyon komolyan veszi, és nem lankad a gyakorlatban dolgozók érdeklődése és lelkesedése a közös munkában való részvételre. Általános elvárásként fogalmazhatjuk meg, hogy a szakma valódi megrendelőként akkor tudja/tudná kikövetelni a hallgatók megfelelő felkészítését, ha már a terepgyakorlatok rendszerének kidolgozásában is aktívan részt vesz.

Azonban nem akadályok nélküli ez a munka. Ezek értelmezésére, a megoldási módok (vagy legalább a „kárenyhítési” metódusok) kigon-

dolására az elmúlt években több alkalommal is tartottak a képzőhelyek (pl. Szeged, Szekszárd, Wesley) és az Iskolaszövetség is a gyakorlatokkal kapcsolatos témában konferenciákat, műhelybeszélgetéseket. Csak a legutóbbi években felmerült dilemmákból szemezgetek néhányat.

Egyik a gyakorlatok finanszírozásának kérdése. Kezdetben (boldog békeidők!) volt gyakorlati képzési normatíva, amelyből finanszírozni lehetett a terepkoordinátor foglalkoztatását, a tereptanárok díját, a hallgatók gyakorlati helyre utazásának költségeit (Szekszárdon pl. még egy kisbuszt is ebből vásároltunk). Miután változott a finanszírozási mód, a képző intézmények a megszorító intézkedések miatt eléggé behatároltan tudnak mozogni, több helyen megszüntették a terepkoordinátori státust, van, ahol semmit, másutt kevesebbet tudnak fizetni a tereptanárnak (vagy a terephelynek, ez megállapodás kérdése).

Másik a hallgatói díjazás kérdése. A 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról, valamint a 230/2012. (VIII. 28.) kormányrendelet a felsőoktatási szakképzésről és felsőoktatási képzéshez kapcsolódó szakmai gyakorlat egyes kérdéseiről rendelkezik a hallgatói munkavégzés és díjazás szabályairól, többek között kimondja: a hallgató hallgatói munkaszerződés alapján végezhet munkát, és a hat hét időtartamot elérő egybefüggő gyakorlat esetén díjazás illeti meg, amelyet – eltérő megállapodás hiányában – a szakmai gyakorlóhely fizet. Ismerve a szociális ágazat forráshiányosságát (hasonlóan a felsőoktatási intézményekhez), ez utóbbi kitétel teljességgel megvalósíthatatlannak tűnt, félő volt, hogy nem lesz intézmény, amely a hallgatókat gyakorlatra fogadná – ezért többek között az Iskolaszövetség is azért lobbizott a döntéshozóknál, hogy ezt változtassák meg. A 2014. évi XXXVI. törvény az egyes oktatási tárgyú törvények módosításáról annyi engedményt tesz, hogy a gyakorlatra költségvetési szervnél hallgató munkaszerződés és díjazás nélkül is sor kerülhet. Ez azonban kizárja a nonprofit és az egyházi fenntartású szolgáltatókat, hiszen rájuk vonatkozik a fizetési kötelezettség – nagy kár, ha ezek az intézmények kimaradnak, szűkül a lehetőségek köre.

Harmadik dilemma a fentiek okozta diszkri-

mináció. A törvény diszkriminálja a nonprofit és az egyházi fenntartású intézményeket, mert nekik fizetniük kell; diszkriminálja a költségvetési intézményben dolgozó hallgatót, hiszen ő nem, míg más helyen dolgozó társa kap(?) díjazást; és végezetül diszkriminálja a szociális munkásnak készülő hallgatót más szakos hallgatótársához képest. Alapvetően rossz üzenet van ennek.

Negyedsorban említést kell tennünk a terephelyeken felmerülő dilemmákról. Általános tapasztalat, hogy a SZMSZ-ek nem tartalmaznak terepgyakorlatokra vonatkozó szabályozást (emiatt akár nem is vállal hallgatót gyakorlatra). A feladat nem jelenik meg annak a kollégának a munkaköri leírásában, aki tereptanárként vállal szerepet, gyakran csak a szakmai elkötelezettség a motiváló erő - köszönet érte. Sok terephely feltételei nem megfelelőek a hallgatók fogadására (pl. hely, technikai, informatikai eszközök, kliensekhez utazás költségtérítése), nem tisztázott, hogy a hallgatóra is kiterjedő felelősségbiztosítással kell-e rendelkeznie, stb.

A jövőre nézve a gyakorlatokhoz kapcsolódóan több fontos kérdés fogalmazódik meg, ebből kettőt emelek ki. Egyrészt el kell gondolkodni azon, hogy vajon beépülhet-e a terepgyakorlat a tervezett életpálya-modellbe. A hallgató szempontjából lehet-e első állomása a szakmai munka mérésének, hiszen ez szakmai tapasztalatszerzés, amit értékelnek, minősítenek; és a tereptanár szempontjából a munka elismerésének. Másrészt a tervezett duális képzés gondolata veti fel, hogy vajon ki fizeti a hallgató munkavégzésének költségeit; hogy lesz-e hozzá költségvetési forrás, ha igen, hová rendelnek: a terephelyhez vagy a képzőintézményhez; hogy vajon a szociális munka minden elemét/módszerét el tudja-e sajátítani egy helyen, nem válik-e egyoldalúvá a tudása; lesz-e továbbfoglalkoztatási kötelezettsége az intézménynek, ottmaradási kötelezettsége a hallgatónak, mi van, ha nem felelnek meg egymásnak, stb. Egyelőre nem látunk világosan, a félelmeket is sugalló fenti kérdések még foglalkoztatnak bennünket egy ideig.